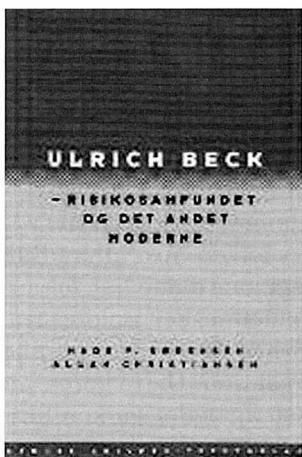

oplevede kvalitet, nu drages ind, hvorfor man her tæt på bogens afslutning pludselig bliver introduceret for en hel ny teoritradition (s. 183 om teorier om groupthinking).

Kapitel 8 afslutter afhandlingen med at diskutere vigtigheden af at have blik – teoretisk som empirisk – for hvorledes omsorgsarbejde er knyttet til relationen mellem giver og modtager, og hvorledes dynamikken mellem de to er afgørende for omsorgens indhold og oplevede kvalitet. Ingvads bog er overordentlig rig på eksempler på forskellige relationer og strategier omsorgsgiver og –modtager imellem. Man er som læser også blevet overbevist om, at de mange relationer man har været igennem nok eksisterer på deres egne betingelser, men at de også har store konsekvenser for omsorgens indhold og oplevede kvalitet. Alligevel sidder jeg som læser lidt uforløst tilbage efter endt læsning. For nok får Ingvad vist den menneskelige faktors betydning, men den forbliver snublende tæt på den trivielle indsigt, at samspillet succes er afhængig af, hvorledes de involverede mennesker er i stand til at leve op til hinandens forventninger? Igen og igen præsenteres således den samme pointe i bogen, nemlig at omsorgen grundlæggende kan følge en positiv eller en negativ spiral. En positiv hvor hjemme-

hjelperen viser respekt og er positiv overfor den ældre, som så giver positive gensvar til hjemmehjælperens behov for at få værdsat sit arbejde. Eller en negativ spiral, hvor den ældre ikke føler at hjemmehjælperen respekterer dennes sociale behov om at blive set og respekteret og hjemmehjælperens forventninger om at få sit arbejde værdsat til gengæld skuffes. Selvom Ingvad i sin bog viser, at der er mange nuancer over dette tema, så forbliver det bogen igennem den røde tråd, og man tænker som læser uvilkårligt, hvilke erkendelsesmæssige gevinster en sådan iagttagelse rummer.

Her synes diskussionen om den formelle organisering af hjemmehjælpen igen at trænge sig på som en relevant diskussion. For hvad er nu den enkelte hjemmehjælperes strukturelle muligheder for at leve op til den enkelte ældres indlysende forventning om at blive set, respekteret og anerkendt som person? Men her synes afhandlingen at spænde ben for sig selv, for er vi så ikke bare tilbage til det kritiserede udgangspunkt, nemlig blot at reducere de følelsesmæssige relationer i omsorgen til et vedhæng til et professionaliseret omsorgsarbejde?

Mads P. Sørensen og
Allan Christiansen:

**Ulrich Beck – Risikosamfundet
og det andet moderne.**

238 sider. kr 248 -.

Aarhus Universitetsforlag.

Radikalt individualiseret i Risikosamfundet

Anmeldelse af Knud Vilby

Den tyske sociolog Ulrich Beck skabte ordet Risikosamfundet eller gjorde det i hvert fald til et alment begreb med en bestemt betydning. Det varede længe, inden begrebet for alvor kom til Danmark. Mere end ti år gik der, inden Beck's første hovedværk om Risikosamfundet (fra 1986) i 1997 udkom på dansk. Men googler man i dag ordet "risikosamfundet" får man næsten 17.000 hits på dansk. Ordet bruges og misbruges, og mange har en fornemmelse af, hvad det betyder.

Det er et rigtig godt ord og ikke en gang et fremmedord. Det lyder, som havde vi altid haft det, og som om det altid har beskrevet menneskets grundlæggende virkelighed: Et liv fyldt med risiko og afsluttende med død.

Videnskabeligt og sociologisk er "risikosamfundet" imidlertid nyt, for det er det samfund, der har afløst industrisamfundet. Men samtidig udtrykker det en tilbagevenden til en gammel form for fundamental og ukontrollerbar risiko. Engang var det menneskets lod ikke at have kontrol over sin skæbne. Plagerne kom og gik, hvad enten de var Gud- eller naturgivne. Med moderniteten og rationaliteten blev det muligt at reducere risikoen og opnå en fornemmelse af relativ kontrol. Vi fik styr på mere og mere, og livet blev mere sikkert. I risikosamfundet er den generelle usikkerhed vendt tilbage.

Beck skrev bogen i 1986. Tjernobylulykken blev for ham symbolet på det nye samfund. Kun vinden bestemte, hvilke mennesker den radioaktive stråling skulle ramme. Den ukontrollerbare risiko for store grupper af mennesker efter en atomkraftulykke er en "uintenderet følgevirkning" af det samfund, der netop er skabt med videnskab og rationalitet og for at få kontrol.

Beck var i gang med bogen inden Tjernobylulykken, og Tjernobyl var netop kun et symbol på forandringen. Vi lever med mange andre uintenderede negative følgevirkninger af det, vi troede var det rationelle samfund: Lokale og globale forurenings- og miljøproblemer, global opvarmning, nye typer af epidemier, der spreder sig hurtigere end før i ekstremt mobile samfund og nye former for risici og usikkerhed i arbejdslivet.

Risikosamfundet er et grænseløst samfund. De fleste af de uintenderede følgevirkninger påvirkes ikke af menneskeskabte grænser, og derfor udfordrer de både det enkelte menneske og samfundsmæssige strukturer på nye måder. Det gamle industrisamfund, i denne terminologi kaldet det første moderne, kommer til kort og er derfor under hastig forandring. Vi har bevæget os ind i "det andet moderne". Det er et begreb, der umiddelbart er mere kompliceret at forstå, og det er ikke slået an i populærdebatten på samme måde som risikosamfundet, men det gør det ikke mindre interessant eller væsentligt. Det vender jeg tilbage til. Denne bog er en indføring i Ulrik Becks

forfatterskab og en samlet introduktion til hans sociologi. Det er der brug for, for Ulrich Beck er vigtig ikke blot for fagsociologer men i den generelle debat om samfundets udvikling og udfordringer. Beck er en skrivekugle, som i 25 år har sprøjtet bøger og tekster ud. Hans begreber udvikler og forandrer sig undervejs. Han kritiseres for at lancere for meget og at være for dårlig til at præcisere og videreudvikle sine analyser og teorier, men han er fantastisk til at tage temperatur på verden og til at se sammenhænge. Uanset protester fra fagfæller har han langt hen ad vejen fornyet sociologien, samtidig med at han har givet værdifulde indspark i debatten om, hvad der kommer efter industrisamfundet, og hvad det er for en mærkelig igen-ukontrollerbar verden, vi nu prøver at overleve og udvikle os i.

Jeg synes Mads P. Sørensen og Allan Christiansen har skrevet en rigtig god bog om dette forfatterskab. De er begge idehistorikere og mindst en generation yngre end Beck. Så at sige født ind i "Det andet moderne", der begyndte at udvikle sig i 1960'erne.

Mads P. Sørensen har tidligere skrevet meget om Beck og hans forskning og han har været gæsteforsker hos ham i München. Allan Christiansen har suppleret sine studier i Danmark med studier på Ulrich Becks Sociologi-institut. De kender Ulrich Beck og hele hans forfatterskab godt, og de har i øvrigt trukket på Beck selv undervejs.

Derfor er dokumentationen og grundlaget i orden. Sørensen og Christiansen er også velskrivende. De reflekterer over udviklingen i forfatterskabet og ændringer i Becks holdninger undervejs. De er venligt kritiske overfor mangler og svagheder i forfatterskabet, og forstående overfor de kritikere, der har det svært med, at Ulrich Beck allerede er på vej et nyt sted hen, når de er i gang med at tolke og videreudvikle hans teorier fra i forgårs. Men de ser samtidig den vigtige lange linje i forfatterskabet, og de giver den videre til os.

Jeg er på ingen måde Ulrich Beck-ekspert, men jeg synes i høj grad jeg bliver klogere af at læse denne indføring. Jeg er ikke i tvivl om, at kendere kan have gavn

af bogen og dens vejledning i at finde rundt i forfatterskabet. Men for mig er det vigtigere, at den leverer præciseringer og uddybende forståelse af begreber, som man nok kender og lejlighedsvis selv bruger, men som under overfladen giver grundlag for en større forståelse af de problemer, vi vader rundt i, og de udfordringer, vi er nødt til at håndtere. Og så er det – lidt overraskende – ikke en bog, der er særlig svær eller tung at læse.

Tilbage til "Det andet moderne". Ulrik Beck beskriver, hvordan samfundsskiftet, fra det industrisamfund vi kendte til risikosamfundet, falder sammen med et skift fra det første moderne til det andet moderne. Og han analyserer fem forandringsprocesser, som vi alle i en eller anden udstrækning kender. Det er den radikaliserede individualisering, det er kønsrevolutionen, det er en multidimensional globaliseringsproces, det er globale miljøkriser og endelig er det en tredje industriel revolution.

Det er processer, der er forskellige, men finder sted i et tæt samspil. Globaliseringen ændrer for eksempel arbejdsbegrebet og arbejdsløshedsrisikoen. Lige nu kan det i en dansk sammenhæng virke underligt at se de mange spørgsmålstejn, Beck sætter ved, om der er arbejde nok til alle i det nye samfund, eller om den sikkerhed, som troen på fuld beskæftigelse kunne give, er blevet urealistisk, fordi større og større grupper presses ud af arbejdsmarkedet. Men sætter man et øjeblik begejstringen over muligheden for at importere polske og ukrainske arbejdere til et overophedet dansk arbejdsmarked i perspektiv, så ved vi jo godt, at nye arbejdsmarkedskrav medfører, at store grupper af mennesker dømmes ude, selv når virksomheder skriger på mere arbejdskraft. Logikken er ikke den samme som den var i går.

Vi har lært at leve med, at velfærdsstaten kompenserer for en række tab. Kapitel 3 hedder "Individualisering. Fordømt til at leve sit eget liv". En af konsekvenserne af de forandringsprocesser, vi har gennemlevet, er det Beck kalder den "radikaliserede individualisering". Samtidig med at samfundet bliver mere uoverskueligt og præ-

get af u håndterbare og ukontrollerbare risici er vi – trods velfærdsstaten – mere overladt til os selv. Ændringer i erhvervsstruktur, arbejde og bosættelse fører til at individet i stigende grad frisættes fra de traditionelle bindinger til familie, klasse, naboskab, kolleger osv. Livssammenhænge forandres og svækkes. De aftraditionaliseres og undermineres. På en anden måde end tidligere (for)dømmes vi til at leve vores eget liv i risikosamfundet. Det er vi som enkeltmennesker også dømt til at lære at håndtere. Og de menneskeskabe forsøg på politisk og samfundsmæssig styring må udvikles til at blive bedre til at tage de nye udfordringer op.

Bech har undervejs i sit lange forfatter-skab skiftet holdning til, hvordan man skal forholde sig til de nye risici og de forandrede livssammenhænge. Han er ikke så pessimistisk, som man kunne forvente på grundlag af dele af analysen. Han forholder sig til nationalstat og til EU og til andre internationale strukturer. Han er på udkig efter nye styringsmuligheder, og han har eksempelvis flere optimistiske fremtidsbud end Zygmunt Bauman. Der er dog også ifølge denne bogs forfattere eksempler på, at han snarere udtrykker fremtidshåb end sociologisk indsigt, når han for eksempel argumenterer for, at svaret på nationalstatens udfordringer blandt andet ligger i en ny form for transnational kosmopolitisk fornuft.

Men som ikke-sociolog synes jeg det er meget værdifuldt, at han som sociolog bruger indsigt og analyseredskaber til også at tænke politiske tanker om de udfordringer en ukontrollerbar udvikling skaber. Jeg synes heller ikke, han på løsningsplanet altid er lige overbevisende. Men han tvivler debatten og tænkningen videre, og han har alene derigennem stor betydning.

Det er ikke tilfældigt, at der i bogen ofte er referencer til Zygmunt Bauman. Der er mange ligheder og mange forskelle mellem de to. Men begge er de fremragende eksempler på forskere, der går ind i deres tid og tvinger ikke-forskere til at forholde sig til nye uomgængelige problemer og begreber.